

GEEF DAT KIND EEN SLOK JENEVER

We hadden ook kunnen zeggen: geef dat kind een pak slaag. Bind het aan een boom. Sluit het op in het kolenhok. Zet die huilbaby in de schuur. (Wat de jenever betreft: als wij vroeger niet konden slapen kregen we van onze ouders een scheutje jenever door ons flesje melk. We sliepen als rozen.) Als u deze adviezen opvolgt bellen uw burens de politie; maar in onze jeugd keek niemand ervan op.

Die jeugd vond dan ook plaats in een speciale periode, die we met plezier belichten in deze inleiding. Niet alleen vanwege de amusementswaarde, al hebben we ons kostelijk vermaakt met alle gekke dingen die deskundigen onze ouders voorschreven. Ons doel is ouders over te brengen dat je opvoeddeskundigen met een korreltje zout moet nemen (behalve ons dan, maar wij zijn geen deskundigen) omdat ze ouders ontzettend onzeker maken. Dat bleek in 2015 uit een onderzoek van de Hogeschool Leiden. Volgens lector Ouderschap en Ouderbegeleiding dr. Carolien Gravesteyn denken moderne opvoeddeskundigen te veel vanuit kinde-

ren en te weinig vanuit ouders, waardoor die laatsten overbelast raken. Ze hebben het gevoel dat ze alle verantwoordelijkheid voor het geluk van hun kinderen in de schoenen geschoven krijgen. Dit in een tijdsgewricht waarin burn-outs toch al op de loer liggen wegens het hoge levenstempo. Ouders doen steeds vaker een beroep op opvoeddeskundigen. Die hen onzeker maken. Waarna ze opnieuw bij deskundigen aankloppen. Op deze vicieuze cirkel draait een bloeiende opvoeddeskundigenbranche.

Honderd jaar geleden was het precies andersom. Toen stonden niet de kinderen, maar hun ouders centraal. *Children should be seen, not heard* was het devies. Aan tafel mochten kinderen niet eens praten. Als het financieel kon, moesten ze zo snel mogelijk naar kostschool. Daar word je als ouder niet gauw overspannen van.

De deskundigen van toen hingen de *zwarte pedagogiek* aan. Wat kinderen wilden was volstrekt onbelangrijk. Integendeel: hun wil moest worden gebroken, om hen absolute gehoorzaamheid te leren. Zo kon het fascisme ontstaan. Nogmaals, je moet deskundigen niet te serieus nemen.

Omdat wij geboren zijn in de jaren vijftig, hebben we uit de eerste hand overzicht over de eeuw waarin alles 360 graden keerde. Onze grootouders kwamen honderd jaar geleden ter wereld. Voor de huidige generatie zijn ze schimmige figuren uit stijve zwart-witkiekjes, maar wij hebben ze persoonlijk gekend, ze voedden onze ouders op, hun levensverhalen zijn ons met de paplepel ingegoten, ze hebben ons verteld hoe onze overgrootouders hen opvoedden.

We hopen ouders te inspireren hun eigen koers te varen, en hun gezond verstand te gebruiken. Ouders zijn evolutionair uitgerust met het talent kinderen op te voeden in overeen-

stemming met de eisen van hun tijd. Ze kunnen op zichzelf vertrouwen. Met deze gedachte staan we op de schouders van een reus: de Amerikaanse antideskundige Benjamin Spock (1903-1998). *You know more than you think*, was de slagzin, die hij in 1950 introduceerde. Hij vond dat ouders naar hun instinct moesten luisteren, en veegde de vloer aan met de strenge pedagogen die voorschreven dat baby's alleen mochten worden opgepakt bij het voeden; dat kinderen slechts spaarzaam mochten worden geknuffeld of getroost. Volgens de gevestigde orde kweekte hij daarmee watjes. Toen de hippies in de jaren zestig tegen de oorlog in Vietnam demonstreerden, gaf Spiro Agnew, de Amerikaanse vice-president, Spock daarvan de schuld. Tot vreugde van Spock: 'De hippies zijn mijn baby's, ik ben trots op ze. Waarom zou je je best doen kinderen goed groot te brengen, als je ze daarna massaal laat vermoorden?' (Interessant: tot ieders verbijstering brachten Spocks zonen vlak voor zijn dood naar buiten dat hij zelf een uiterst kille vader was geweest, die hen 's avonds een hand gaf bij het slapengaan.)

Hoe groot de druk was die onze moeders moesten weerstaan blijkt uit de lijvige encyclopedie *De Baedeker voor de huisvrouw* die in de jaren vijftig van de vorige eeuw in bijna iedere huiskamer stond. Het eerste deel verscheen in 1953, zodat onze moeders hem nog net cadeau konden krijgen voor onze geboorten, respectievelijk in 1957 en 1959 (al kunnen wij achteraf nergens uit opmaken dat ze hem ooit hebben opengeslagen). De reeks was samengesteld door een leger pedagogen, artsen, bloemschikdocenten, leraressen wassen, drogen, strijken, scheikundigen, architecten en tuinbouwkundigen, die samen 25 delen van gemiddeld tweehonderd bladzijdes volschreven.

Door de bril van onze tijd bezien laat *De Baedeker* zich lezen als cabaret. Een ding moeten we de samenstellers van de encyclopedie nageven: ze maakten onze ouders niet wijs dat ze ons gelukkig konden maken, zoals hun opvolgers van nu. Hoogstens tevreden. Iedereen wist destijds dat kinderen niet alleen door hun ouders worden opgevoed, maar door de hele maatschappij. Zoals ze bij de Afrikaanse Lunyoro zeggen: ‘Omwana takulila nju emoi’ (een kind groeit niet alleen thuis op). In Kihaya klinkt het: ‘Omwana taba womoi’ (een kind is niet van zijn ouders of thuis).

Toen de Engelse kolonisten in de negentiende eeuw half Afrika inpikten, vertaalden ze deze typisch Afrikaanse wijsheden naar het wereldbekende gezegde: *It takes a village to raise a child*.

Tegenwoordig is die *village* een metropool geworden waar ouders zelf niet eens de weg weten, laat staan dat ze hun kinderen kunnen gidsen. Vergeleken daarbij zijn wij opgegroeid in een gehuchtje. Met een kruispunt waar eenmaal per dag een tractor voorbij sjokte. Onze ouders hadden weinig keuzemogelijkheden. Dat had nadelen, maar het gaf ook rust. Tot de boosdoeners – of de weldoeners, het is maar hoe je het bekijkt – behoorden de standenmaatschappij, de rollenpatronen, en het gebrek aan welvaart, zo vlak na de oorlog. Per huishouden was er hooguit één telefoon. Je dacht wel drie keer na voor je daarmee naar het buitenland belde, want dat kostte een kapitaal. Televisies waren prijzig, en volgens sommigen ‘not done’. De ouders van Els kochten er pas een in 1963, Dorine moest wachten tot de eerste maanlanding in 1969. Ze hoorde van haar vriendinnetjes of Thierry de Slingeraar uit de gelijknamige kinder-televisieserie verliefd was op Isabelle. Haar broer mocht op

woensdagmiddag *Bonanza* kijken bij de burens, de familie Dievers, voor meisjes werd deze brave cowboyserie te gewelddadig geacht. Zo bleef de wereld klein en overzichtelijk.

De belangrijkste keuze die onze ouders werd bespaard was die of ze kinderen kregen, en zo ja, hoeveel. Wij zijn nog net geboren voordat de anticonceptiepil op de Nederlandse markt kwam, in 1964. Die gebeurtenis verdeelt de Nederlandse opvoedgeschiedenis in twee tijdvakken, de miljoenen jaren ervoor, en de 53 jaar erna.

Sinds de pil kunnen mensen beslissen of ze wel of niet een mensenleven op aarde zetten. Die beslissing is eigenlijk te groot. Ter vergelijking: architecten zetten een gebouw op aarde met het idee dat het zo'n vijftig jaar moet kunnen doorstaan. Mensen worden gemiddeld tachtig jaar. Aan zo'n gigantisch project begin je alleen als je het gevoel hebt dat je de betrokkene een plezier doet. Zo worden ouders in de rol gedrongen van gastvrouwen en -heren die hun kinderen hebben uitgenodigd op een feest. Als de gasten zich niet uitbundig amuseren hebben de ouders gefaald.

Wij kunnen ons goed in de ouders van nu verplaatsen, want wij behoren tot de allereerste generatie in Nederland die bewust kinderen kreeg. Tegelijk kunnen we ons inleven in de laatste generatie die zich onbekommerd voortplantte zonder daarvoor gekozen te hebben. Onze ouders hoefden zich niet af te vragen of wij het wel leuk vonden geboren te worden. We kwamen gewoon, vaak in groten getale. Dat scheelde veel schuldgevoel, en zijden handschoentjes.

De illusie dat ze ons een feest konden bieden, hadden onze ouders niet. Het bestaan was hen gepresenteerd als een worsteling. Ze waren opgegroeid in de oorlog. Ze hadden

hun Joodse klasgenootjes zien verdwijnen; hun vaders en broers doken onder voor razzia's. In de hongervinter serveerden hun eigen ouders hen een halve aardappel of tulpenbol per dag. *De Baedeker voor de huisvrouw* in de aflevering *Vrouwenarts helpt*: 'Het leven is zwaar en onrechtvaardig. Niemand mag verwachten dat het hem vriendelijk tegemoetkomt. En omdat het zelfs voor de besten onder ons onmogelijk is te leven zonder tegenslagen en misstappen, ligt de hoop voor het zuiver blijven van de geest in AANVAARDING.'

Het is eenvoudig opvoeden als je kinderen *aanvaarding* moet leren. Je hoeft ze dan alleen maar ontberingen te bezorgen. De vragen die jonge ouders aan ons stellen zouden onze ouders lachend hebben beantwoord. Ouders twijfelen of ze een huilbaby af en toe mogen laten liggen. In onze jeugd brachten huilbaby's hun nachten in de kelder of de garage door. In *De Baedeker voor de huisvrouw* stond: 'Huilen maar, urenlang en avond aan avond. Ten slotte moet een van de partijen eieren voor zijn geld kiezen, zorg ervoor dat dat het kind is.'

Weglooppeuters werden aan bomen gebonden, met een speeltje. Iemand vroeg ons of het erg was dat ze niet elke week aanwezig was bij de voetbalwedstrijd van haar zoon-tje. Bij onze sportwedstrijden was nooit een ouder te bekennen. Toen Dorines klasgenoot Jeroen tenniskampioen werd bij de junioren vernam zijn vader dat uit de krant.

Kortom: de generatie van onze ouders behandelden kinderen niet als gasten. Onze ouders hadden belangrijkere dingen aan hun hoofd. Vaders moesten de kost verdienen, moeders moesten onze vaders verzorgen. Zo stond het in *De Baedeker*: 'Een getrouwde vrouw dient haar eerste zorg

aan haar man te besteden en niet aan de kinderen. Kinderen spelen in het huwelijk slechts een ondergeschikte rol. Zij komen en gaan, maar het huwelijk blijft. Als kinderen thuis de eerste plaats innemen worden zij veeleisend, verliest de vrouw de beheersingen over haar zenuwen en de man zijn belangstelling voor het gezin.’

Tegenwoordig worden vaders als serieuze opvoeders gezien. In onze tijd waren ze Sinterklaas-achtige figuren bij wie je ’s avonds even op de knie mocht zitten. Onze moeders waren het middelpunt van ons bestaan. Ook al waren vaders tot 1971 wettelijk ‘het hoofd der echtvereniging’ aan wie onze moeders officieel gehoorzaamheid verplicht waren. Tot 1957 waren onze moeders zelfs handelingsonbekwaam. ‘Onbekwaam om overeenkomsten te treffen zijn: 1. Minderjarigen. 2. Zij die onder curatele zijn gesteld. 3. Getrouwde vrouwen.’ Zo stond het in de wet.

Na hun huwelijk mochten onze moeders geen geld van de bank halen zonder schriftelijke toestemming van hun man. Mannen gingen over de financiën; zij gaven hun vrouw huishoudgeld voor de dagelijkse boodschappen. Die boodschappen mochten vrouwen alleen op eigen houtje verrichten omdat ‘de man moeilijk de hele dag thuis kan blijven om bakker en melkboer te betalen. Hij heeft wel wat beters te doen’, zo als *Vrij Nederland* in 1949 schreef.

Echtgenotes mochten geen geld verdienen. Dan wekten ze de schijn dat hun man hen niet kon onderhouden. Tot 1957 werden vrouwen in overheidsfuncties bij hun huwelijk automatisch ontslagen om zich te wijden aan hun man.

Zoals Els’ moeder, die tot haar huwelijk secretaresse was geweest op het ministerie van Defensie. Tegen de verving werd ze na haar huwelijk stiekem verkoopster bij de Bijen-

korf. Tot ze kinderen kreeg. Werkende moeders bestonden niet.

In 1956 wist een van de zeldzame vrouwelijke Kamerleden, PvdA-ster Conny Tendeloo, haar mannelijke collega's te overtuigen dat getrouwde vrouwen wel degelijk handlingsbekwaam waren, en bovendien, dat ze een baan moesten kunnen hebben. Tendeloo kon deze prestatie alleen leveren omdat ze niet getrouwd was, anders had ze zelf niet mogen werken.

Daarmee behoorde ze tot de enige categorie vrouwen die wij in onze kinderjaren hun eigen geld zagen verdienen: die van de *oude vrijsters*, de ongelukkigen die de huwelijksboot hadden gemist.

Zo'n oude vrijster werd je pakweg na je 25ste. De meeste vrouwen hadden dan al een hele kinderschaar. De tijdsperiode van gezinsvorming was kort. 'De tijd staat niet stil en ook de mooiste vrouwelijke vlinder wordt 35', zo waarschuwde *De Baedeker* moeders die te veel hechtten aan hun uiterlijk. 'De kinderen hebben haar dan nauwelijks meer nodig en hun enige talent devalueert. Op ruim veertigjarige leeftijd is zij soms al grootmoeder.' Rond de zestig werd je overgrootmoeder. *De Baedeker*: 'Met instemming van de huisarts kan lichamelijke ontspanning op deze leeftijd nog gerust worden voortgezet.'

Vrijgezelle vrouwen die de boot hadden gemist viel medelijden ten deel. De vrouwenarts van *De Baedeker*, Marion Hilliard: 'In de toekomst zal niets ter wereld een meisje zoveel pijn kunnen doen als dat ene ogenblik, waarin zij tot het besef komt dat zij haar hele leven lang alleen zal zijn.' Marion Hilliard was ervaringsdeskundige, want ze was zelf niet getrouwd. Anders was ze geen arts geweest. Tips aan

haar lotgenoten: ‘Het is heel verstandig een aantal grammofoonplaten aan te schaffen waarmee de stilte kan worden gevuld.’ En: ‘Het ongetrouwde meisje heeft niets te zoeken in gezelschap van louter getrouwde mensen, het heeft geen zin haar neus te drukken tegen de etalageruit waar de taartjes staan.’

Had een vrouw het geluk man en kinderen te krijgen, dan kon ze nergens beter terecht dan bij *De Baedeker*. Duizenden bladzijden lang schreef *De Baedeker* voor hoe het huishouden moest worden geleid. De 25 delen hadden namen als: *Huishouden op rolletjes*, *Van vingerhoed tot strijkplank*, *Hoe moet ik met mijn kind*, *Dank u, dokter!*, *Eén recht*, *één ave-recht*, *Vlijtige vingers*, *Vrouwenarts helpt*, *De weg tot het hart*.

De dagtaak was erop gericht dat de man bij terugkomst uit zijn werk een spic en span huis aantrof, zoete gewassen kinderen in pyjamaatjes, die hem zijn krant en zijn pantoffels brachten, en een elegante geklede vrouw die hem verrukkelijk eten opdiende.

Veel huisvrouwen waren bij dit alles continu in verwachting. Gezinnen van tien kinderen waren geen uitzondering. Gezinnen met twee à drie kinderen wel. In *De Baedeker*-optiek waren dat probleemgezinnen, die extra aandacht behoefden.

Uit de editie *Hoe moet ik met mijn kind*: ‘Het kind uit het kleine gezin heeft het moeilijk. Hier hebben de ouders te veel tijd zich met de kinderen te bemoeien. De kans is groot dat deze al te nadrukkelijk opgevoede, geleide en beheerste nakomelingen te snel getrokken worden uit de kinderwereld naar die der volwassenen. Zij kunnen daardoor een zekere vroegrijpheid vertonen die de natuurlijke ontwikkeling schaadt. Niet zelden komt het voor dat kinderen uit kleine

gezinnen eenzellig worden (...). Voor oudere jongens en meisjes van deze soort is een jeugdorganisatie vaak de beste oplossing.'

Moeder Rozenbroek kreeg zes kinderen, de familie Hermans zat met vier kinderen net buiten de gevarenzone, maar het scheelde niet veel. 'Waarom hebben wij maar zo weinig kinderen?' vroeg Dorine haar moeder ooit. Miskramen bleken het euvel te zijn.

De Baedeker vond het niet alleen normaal dat vrouwen tot in de puntjes zorg droegen voor een groot gezin, maar ook dat ze hun (schoon)ouders in huis namen. Met mildheid: 'Sommige bejaarden houden er ergerlijke gewoonten op na. Zij kuchen dag en nacht, zwerven 's morgens vroeg al door het huis en laten hun kunstgebit op een opvallende plaats liggen. Anderen praten onophoudelijk. Ouderen moeten zich niet verplicht hoeven voelen de jongeren voortdurend dankbaar te zijn: dankbaarheid is een kwalijke last. Vergeet een ding nooit: het gros van de bejaarden klaagt onophoudelijk, zij kunnen het evenmin laten als kinderen het ruzie maken. Het is een vorm van aandacht vragen die men met begrip tegemoet dient te komen.'

De enige klagers die niet met begrip tegemoet werden gekomen waren klagende vrouwen. *De Baedeker*-vrouwenarts had een hekel aan hen. 'Ik heb het persoonlijk niet begrepen op vrouwen die altijd en eeuwig klagen. De jonge moeder heeft last van haar rug; de vrouw van middelbare leeftijd heeft dagelijks hoofdpijn.'

Depressies bestonden nog niet; alleen 'vermoeidheid'. *De Baedeker* vond het aanstellerij, afgaand op het schampere commentaar: 'Zelfs vrouwen zonder kinderen verklaren mij doorlopend moe te zijn.'